

FELSEFE DÜNYASI

2007/2 Sayı :46 YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR ISSN 1301-0875

Sahibi
Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu
Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Prof. Dr. Hakan POYRAZ
Doç. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Doç. Dr. İsmail KÖZ
Yrd. Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX ve
TÜBİTAK / ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ
P.K. 21 Yenışehir / ANKARA
Tel&Fax: 0.312 231 54 40

Fiyatı: 15 YTL (KDV Dahil)

Banka Hesap No:
Vakıfbank Kızıtlay Şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
OSTİM Örnek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358 Sk. No: 11 Y.Mahalle / ANKARA
Tel: 0.312 354 91 31 (Pbx) • Fax: 0.312 354 91 32

NIETZSCHE'NİN DEMOKRASİ DÜŞÜNCESİ BAKIMINDAN ÖNEMİ

Derda KÜÇÜKALP*

Nietzsche'nin düşüncelerinin demokrasi teorisine katkısını konu alan bir çalışmanın, daha başlangıçta iki önemli sorunla yüzleşmek zorunda olduğu ortadadır.

İlk sorun; Nietzsche'nin çalışmalarının politik düşünce bakımından değerine ilişkin tartışmalarda kendini gösteren bir yöntem sorunudur. Söz konusu sorun büyük ölçüde Nietzsche'nin, düşüncelerinde politikayı odak noktası olarak almaması, açık bir şekilde politik olan konulara çok az değinmesi ve sistematik bir politik teori sunmamasından kaynaklanır. Söz konusu kanaatin aksine, Nietzsche'nin Hobbes ya da Rousseau gibi tipik bir politika filozofu olmadığını kabul etmekle birlikte, onun, gerek modern politik ideolojiler ve ideallere yönelik eleştirilerinde ifadesini bulan politik düşüncelerinin, gerekse açık şekilde politik olmamakla birlikte politik sonuçlar çıkarılabilecek nitelikteki felsefesinin, genelde modern politik düşünceye, özelde ise demokrasi düşüncesine ait sorunların anlaşılıp üstesinden gelinmesinde önemli açılımlar sağlayabileceğini söyleyebiliriz.

İkinci sorun, Nietzsche'nin politikaya ve demokrasiye ilişkin değerlendirmelerinden kaynaklanır. Nietzsche çalışmalarında hem politikaya hem de demokrasiye negatif anlamlar yüklemiş ve ciddi eleştiriler yöneltmiştir. Yazıları göz önüne alındığında Nietzsche'nin, demokrat bir kişi olmadığı rahatlıkla söylenilebilir. Aynı şekilde Nietzsche, hiçbir şekilde demokratik bir politika anlayışının savunucusu olarak da görülemez. Tam tersine, politik konulara ilişkin görüşlerinden çıkarılabilecek olan şey, onun, kendisini bazı yönleriyle aristokratik, bazı yönleriyle de radikal olarak niteleyebileceğimiz bir politika anlayışına daha yakın gördüğüdür.¹ Tabii ki bu durum, Nietzsche'nin düşüncelerini demokratik bir politika anlayışıyla ilişkilendirmeyi güçleştirir, fakat bize göre, birkaç nedenden dolayı imkânsız kılmaz.

Öncelikle, Nietzsche'nin anti-demokratik bir politik düşünceyi benimsemiş olduğu kabul edilse bile, bu durum onun demokrasiye yönelik eleştirilerinin, demokrasi teorisi açısından işlevsel olamayacağı anlamına gelmez. Apell'in de işaret ettiği üzere², Nietzsche'nin çağdaş demokrasi teorisi için işlevsel önemi, paradoksal bir şekilde onun katı anti-eşitlikçiliğinden çıkarılabılır. Zira Nietzsche'nin mertebe, soyluluk, hâkimiyet hakkındaki düşüncelerine yönelik bir dikkat, eşitlik vurgusuyla önplana çıkanları, duyarlılıklarını daha sağlam argümanlarla izah etmeye ve savunmaya

* Dr., Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.

E-posta: derdakucukalp@uludag.edu.tr

¹ Bruce Detwiler, *Friedrich Nietzsche and The Politics of Aristocratic Radicalism*, The University of Chicago Press Chicago and London 1990, s. 189.

² Fredrick Apell, *Nietzsche Contra Democracy*, Cornell University Press, Ithaca and London 1999, s. 7.

zorlayabilir. Nietzsche'nin, özellikle kendi dönemindeki demokrasi hareketlerini tahrik eden hususlara yönelik tespitleri, ciddi bir demokrasi savunusunun dikkate alıp cevap vermesini gerektirecek kadar önemlidir. İkinci olarak Nietzsche'nin eleştirileri, demokrasi ve politikanın belirli bir tarihsel dönemdeki görünümleri için söz konusu olduğundan, bu eleştirilerin konusunu tüm demokrasi ve politika deneyimlerini kapsayacak ölçüde genişletme zorunluluğu yoktur. Son olarak, Nietzsche'nin politik felsefesiyle onun felsefesinden çıkarsanabilecek olan politik sonuçları birbirinden ayırmaya yönelik bir strateji de, Nietzsche'nin düşünceleriyle demokrasi teorisi arasında bir köprü kurma fırsatını sunabilir.

Günümüzde demokrasi tartışmalarının, ağırlıklı olarak "liberal demokrasilerin krizi" ve bu krize bağlı olarak kendini gösteren "yeni demokrasi arayışları" temaları etrafında yürüdüğünü göz önünde bulundurarak, Nietzsche'nin söz konusu tartışmalara katkısını, iki alt başlık altında ele almaya çalışacağız. İlk olarak, günümüzün liberal demokrasilerinin çeşitli sorunlarına ışık tuttuğunu düşündüğümüz için, Nietzsche'nin liberalizm eleştirisine değineceğiz. Nietzsche'nin Batı düşünce geleneği ve bu düşünce geleneğinin nihai evresi olan modernizmle ilişkisi bağlamında yürüttüğü liberalizm eleştirisini de *özne kavramı eleştirisi*, *hak kavramı eleştirisi*, *özgürlük kavramı eleştirisi* ve *düalizm eleştirisi* olmak üzere dört başlık altında sunmaya çalışacağız. Bu kısımda Nietzsche'nin düşüncelerinin eleştirel fonksiyonundan, başka bir ifadeyle, Nietzscheci perspektifin "yıkma stratejisi"nden faydalanacağız. Nietzsche'nin liberal politik düşüncenin temel kavramlarına yönelik yıkıcı eleştirileri ve liberalizmin felsefi arkaplanını oluşturan temel varsayımları sorgulayıcı felsefesi, söz konusu stratejinin aynı derecede önemli iki unsuru olarak görülebilir. Nietzscheci perspektifin demokrasi düşüncesi bakımından yapıcı fonksiyonu ise, ikinci kısmın konusunu oluşturacaktır. Nietzsche'nin politik konular ve kavramlar hakkındaki düşüncelerinden ziyade, onun düşüncelerinin politik açılımlarına yönelik bir refleksiyonun daha önemli olduğu ikinci kısımda, Nietzscheci perspektifin yeni demokrasi arayışlarına katkısını; ontoloji düzeyinde *güç felsefesi*, epistemoloji düzeyinde *perspektival hakikat* fikri ve etik düzeyde ise *plüralist etik* temaları bağlamında izah etmeye çalışacağız.

1- NIETZSCHE'NİN LİBERALİZM ELEŞTİRİSİ

Nietzsche liberalizmin, döneminin diğer önemli politik akımları gibi, modern politik yaşama ve düşünceye damgasını vuran demokratik hareketin bir şubesi olduğu kanaatindedir. Nietzsche'nin Batı ahlâkına yönelik olarak yürüttüğü soykütüksel soruşturma ile varmış olduğu sonuç; aralarındaki şiddetli tartışmalara rağmen liberallerin, sosyalistlerin, komünistlerin ve anarşistlerin aslında aynı hareketin, bir bütün olarak Batı kültür ve düşünce geleneğinin psikolojik-tarihsel çıkışı olan demokratik hareketin mensupları oldukları ve söylemleri arasındaki farklılıkların ikincil

derecede bir öneme sahip olduğudur.³ Daha da ötesi, Nietzsche, kendi zamanının bütün yönetim biçimlerini doğal olarak demokratik bulur. Teknik anlamda monarşik olarak nitelenebilecek yönetimler bile desteklerini çoğunluktan, çoğunluğun ihtiyaçlarını dikkate alan politikalardan aldıkları için, özünde demokratiktirler.⁴

Nietzsche'ye göre, modern demokrasi düşüncesi özünde Hıristiyan ahlâkının ya da Hıristiyan dünya yorumunun bir sonucudur. Bu düşüncenin makul olarak görülmesinde ve savunulabilmesinde ise, kökü Sokrates'e dayanan rasyonalizmin ulaşmış olduğu aşamanın önemli bir rolü vardır. Zira rasyonalizmin en gelişmiş formu olan bilimsel metot ve modern demokrasinin düzleştirici eşitlik ideali arasında tam bir mutabakat ilişkisi söz konusudur.⁵ Fakat Nietzsche, zamanının yükselen değeri olan eşitlik idealini, bu idealin ateşli savunucularına karşıt bir şekilde, sürü içgüdüünün, köle ahlâkının ve yozlaşmanın bir ifadesi olarak görür. Ona göre demokratik hareket, daha temelli bir biçimde düşünüldüğünde yalnızca siyasal kurumların çöküşüne değil, aynı zamanda insanın küçülmesine, onun ortalama bir duruma getirilerek değerinin düşürülmesine işaret eder.⁶ Bu durumda Nietzsche'nin gerek bir ana akım olarak demokrasiye, gerekse onun özel bir biçimi olan liberalizme yöneltmiş olduğu eleştirilerin, yalnızca politik düşünce perspektifi ile sınırlı olmadığı, onun bütün bir Batı kültür ve düşünce hayatına yönelik eleştirileri ve yargılarının bir parçası olarak düşünülmesi gerektiği ortadadır.

Nietzscheci bir perspektifle değerlendirildiğinde, liberal politik düşüncenin eleştiri konusu yapılabilecek hastalıklarının kökeninde, nihilizmle yazgılı Avrupa kültürü ve düşünce geleneği bulunmaktadır. Liberalizm de, diğer bütün modern politik ideolojiler gibi, Platon ile başlayan, Hıristiyanlık ile belirginleşen ve Batı kültürüne nüfuz eden, hayatı ve oluşu yadsıdığı için nihilistik bir mahiyete sahip olan bir düşünce geleneğinin zeval bulduğu, yazgısı olan nihilizmin açığa çıktığı bir döneme (modern dönem) aittir ve bu dönemin, yani *decadence*ın bütün belirtilerini bünyesinde taşımaktadır. Nietzsche'nin modern nihilizm deneyiminin nedeni olarak gördüğü söz konusu geleneği, Heidegger'e referansla "metafizik düşünce geleneği" olarak adlandırabiliriz.

Heideggerci bir perspektifle ele alındığında metafizik, Varlık'ın var olana indirgenmesi anlamına gelir.⁷ Bu indirgeme ile bir anlamda Varlık, açıklayıcı bir prensipte idrak edilebilir ve tüketilebilir hale getirilir. Varlık ve ondan ayrı olarak

³ Thomas L. Pangle, "Nihilism and Modern Democracy in the Thought of Nietzsche" *The Crisis of Liberal Democracy*, Derleyen: Deutsch, Kenneth L., Soffer, Walter, State of New York Press, Albany 1987, s. 199.

⁴ Warner, J. Dannhauser, "Friedrich Nietzsche", *The History of Political Philosophy*, Derleyen: Leo Strauss and Joseph Cropsey, The University of Chicago Press, London 1987, s. 837.

⁵ Pangle, *a.g.e.*, s. 200.

⁶ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çeviren: Ahmet İnam, Gündoğan Yayınları, Ankara 1997, s. 101.

⁷ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, Çeviren: Yusuf Örneç, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 1991, s. 7.

tasavvur edilen öznenin, iki ayrı varlık alanı olarak düşünülmesiyle birlikte sübjektivizm, özcülük ve düalizm metafizik düşüncenin temel özellikleri olarak karşımıza çıkar. Sübjektivizm hakikati anlamada referans noktası olarak özneye yapılan vurguya, özcülük Varlık'ın veya varlıkların, olumsallık ve ilişkiselliğin dışında birer kendilik olarak düşünülmesine, düalizm ise fenomenal olan ile fenomenal olanın ötesinde varolduğu düşünülen hakikat arasındaki ayrım/karşıtlığa işaret eder. Birbirleriyle ilişkili bu üç temel özelliği, Nietzscheci bir tartışma bakımından sorunlu kılan husus, onların dünya/pratik ile bağlantımızı koparan nihilistik bir dünya yorumuna ve yaşam tarzına hizmet ediyor olmalarıdır. Nietzsche liberalizmi, metafizik düşüncenin politik düşüncedeki bir formu olarak gördüğü ölçüde, aynı sorun liberalizm için de söz konusudur.

a) Özne Kavramı Eleştirisi

Özne özünde, metafizik düşüncenin bir kavramı (sübjektivizm) olmakla birlikte, onun belirgin hale gelmesi ve felsefi düşüncede öne çıkması metafizik düşüncenin son evresinde, modern felsefede, Descartes'ın düşünceleriyle birlikte olmuştur. Öyle ki, soyut, evrensel ve tarihdışı nitelikleri haiz özne, artık hakikatin yegane kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır.

Öznenin tarihdışılık vasfı, onun her türlü değişimin, yani zamansallığın dışında olması anlamına gelir. Böyle bir özne tasavvuru, kuşkusuz metafizik düşüncenin özcü karakteriyle yakından ilişkilidir. Zira özne özünde, kendine ve dünyaya yönelik bir bilince işaret eden, bütün insanlar için ortak olan nitelikleri bünyesinde barındıran bir kendilik olarak düşünülür. Eğer özne bütün insanlar için ortak olana, evrensel olana göndermede bulunuyorsa, bu durumda insanları birbirinden farklılaştıran, onların tarihselliklerinden kaynaklanan bütün farklılıklar da yadsınacak demektir. Modern özne kavramını Nietzscheci eleştirinin konusu haline getiren temel husus tam da bu noktada açığa çıkmaktadır. Çünkü, gerçek benlik (özne)-ampirik benlik düalizmi bağlamında evrensel olanın, yani gerçek benliğin öne çıkartılması, ancak olumsal olanın, yani yaşamın göz ardı edilmesi pahasına olacaktır.

Nietzsche'ye göre özne, gerçekte bizim dilsel alışkanlıklarımızın bir ürünü olan, "dilin ayartması"yla, varmış gibi davrandığımız uydurma bir varlıktır. Özneyi varmış gibi gösteren şey, dilin kullanımı içerisinde fail ile fiilin birbirinden ayrılabilmesidir. Örneğin "yapıyorum" dediğimizde yapma fiiliyle, yapan özneyi iki farklı şey olarak tasavvur ederiz. Böylece faile ontolojik bir gerçeklik atfetmiş oluruz.⁸

Soykütüksel soruşturma özne yanılmasıyla dil ile ilişkisini ortaya koymakla yetinmez. Aynı zamanda "güç istemi" temelinde bu yanılmanın gerisindeki psikolojik gereksinimleri de açığa çıkarır. Nietzsche'ye göre özne, zayıf olanın güçsüzlük hissini telafi edici bir mekanizma olarak işlev görür. Zayıf olan, özne dolayısıyla güçlüyle arasındaki mesafeyi ortadan kaldırır, kendi varlığını anlamlı kılar ve kendini güçlü olanın eylemlerinden korur. Nietzsche'nin ifadesiyle; "özneye şimdiye dek

⁸ Nietzsche, *Soykütüğü*, Çeviren: Ahmet İnam, Gündoğan Yayınları, Ankara 1998, s. 47.

yeryüzündeki her şeyden daha fazla inanılır. Çünkü ölümlü olanların çoğunluğunu, her çeşit ezilmiş ve zayıfın, zayıflığı özgürlük, bu durumda oluşlarını bir kazanç olarak yorumlamasını olanaklı kılar.”⁹ Kuşkusuz böyle bir mekanizma, fail ile fiilin birbirinden ayrılabilceği inancını yaygınlaştırarak, “aktif güç”leri eylemlerinden alıkoymaya çalışan “reaktif güç”lerin lehine işlemektedir.¹⁰ Bu açıdan bakıldığında, modern çağda politik yaşamda demokratik hareketin hakimiyetinin hiç de tesadüfi olmadığı söylenebilir.

Özne kavramı taşıdığı sorunlarla birlikte, “birey” ve “vatandaş” kategorileri dolayısıyla liberal düşüncede de karşılığını bulmuştur. Nietzscheci bir perspektifle ele alındığında, özne sorunu bağlamında, liberalizme şu eleştiriler yöneltebilir:

1- Tıpkı özne kavramı gibi, liberalizmin birey kavramı da kurgusal bir gerçekliğe sahiptir. Liberalizmde birey maddî, sosyal ve kültürel koşulların dışında düşünüldeği için metafizikselidir. Hobbes ile başlatılabilecek olan liberal gelenek içinde bütün liberal düşünürler açısından birey, sürekli olarak bir doğal eğilimler, ön referanslar ve haklar seti olarak anlaşılmıştır.¹¹ Böyle bir birey anlayışının arkasında yatan en önemli faktör ise, bilince atfedilen hiyerarşik üstünlüktür. Nietzsche bu noktada, bilincimizin kimliğimizi tanımlayacağı, içgüdülerimizi kontrol etme kapasitesine sahip yüksek doğamızı temsil edeceği düşüncesini şiddetle eleştirir. Nietzsche’ye göre, benliğimizi oluşturan diğer faktörler (içgüdüler, arzular vb.) dikkate alındığında, bilinç hiç de öyle merkezî bir öneme sahip değildir. Hatta bilinç insan organizmasında daha geç bir dönemde ortaya çıkmıştır.¹² İçerisinde farklı unsurların birbirleriyle rekabet halinde oldukları çoğulcu ve dinamik bir benlik anlayışını benimseyen¹³ Nietzscheci perspektif göz önünde bulundurulduğunda liberalizmin, bireylerin biricikliğini, bireyler arasındaki farklılıkları gözden kaçırmasının arkasında, onun sabit, sürekli ve tamamlanmış benlik anlayışının bulunduğunu söyleyebiliriz.

2- Modern düşüncede öznenin ontolojik bakımdan öncelikli statüsüne paralel bir şekilde liberalizmde de birey öncelikli bir konuma sahiptir. Öyle ki, liberal politik teoride bütün toplumsal ve politik yaşam birey temelinde, birey için düşünölmüştür. Toplum sözleşmesi teorileri böyle bir anlayışın göstergeleri olarak görölebilir. Örneğin, hem Hobbes hem de Locke’da devlet ve toplumsal düzen farklı biçimlerde olsa da bireye referansla izah edilmiştir. Sözleşme teorilerinde bireyler, rasyonel özneler olarak tasavvur edildikleri için, toplum ve devletin varlığı bu öznelerin mutabakatının, onlar arasındaki mukavelenin bir sonucu olarak görölmüştür. Bu açıdan bakıldığında

⁹ A.g.e., s. 48.

¹⁰ Gilles Deleuze, *Nietzsche and Philosophy*, Çeviren: Hugh Tomlinson, The Athlone Press, New York 1989, s. 125.

¹¹ Mark Warren, *Nietzsche and Political Thought*, The MIT Press, Cambridge and London 1991, s. 215.

¹² Lawrence, J. Hatab, *A Nietzschean Defense of Democracy*, Open Court Publishing Company, Chicago 1995, s. 32.

¹³ Leslie Poul Thiele, *Friedrich Nietzsche and The Politics of The Soul*, Princeton University Press, New Jarsey 1990, s. 37.

liberalizmin birey anlayışı gibi, bireye bağlı olarak düşünüldükleri için devlet ve toplum anlayışlarının da, soyut ve kurgusal olduğu ortadadır.

3- Özne kavramının dışlayıcı ve aynılaştırıcı mahiyeti, liberalizmin politik öznesi olan “vatandaş-birey” kavramı için de söz konusudur.¹⁴ Liberalizmde vatandaşlık etnik, dinsel, cinsel vb. kimlik farklılıklarını absorbe eden, düzleştirici bir kategori işlevi görür. Vatandaş, tıpkı özne gibi, gerçek bir varlığı bulunmayan, aralarındaki farklılıklara rağmen bir toplumdaki insanların ortak politik özü olma iddiasındaki formel, kurgusal bir kategoridir. Nietzsche'nin “güç felsefesi” bağlamında düşünüldüğünde, özne kavramının nesnellik ve evrensellik kisveleriyle sunulmasına karşın, gerçekte belirli güçlerin, reaktif güçlerin ya da sürünün çıkarlarına hizmet etmesine benzer bir şekilde, vatandaş kategorisi de bir toplumda hâkim kimliğin çıkarlarına uygun bir fonksiyona sahiptir.

b) Hak Kavramı Eleştirisi

Modern düşüncede hak, öznenin bir niteliği, onun asli bir unsuru olarak düşünüldüğü için, liberal hak kavramının, temelde modern özne kavramının bir sonucu olduğu söylenebilir. Tıpkı özne gibi, hak da metafizik düşüncenin özcü karakterini taşır. Hak da özne gibi, tarihsel, toplumsal ve bağlamsal faktörlerin dışında bir kendilik olarak tasavvur edilir. Bu yönüyle hak liberalizmde insanın insan olduğu için, doğal olarak herhangi bir eylem veya ilişkiye bağlı olmaksızın sahip olduğu bir mülk olarak kabul edilir.

Liberal hak kavramı, liberal eşitlik (politik eşitlik) düşüncesinin de temelini oluşturur. Hatta liberalizm söz konusu olduğunda, hak ve eşitlik kavramlarının bir ve aynı şey olduğu bile söylenebilir. Bu nedenle liberal hak kavramına yönelik Nietzscheci bir eleştiri, Nietzsche'nin bir bütün olarak modern politikanın demokratik ruhuna karşı tavır dikkate alındığında, aynı zamanda bir eşitlik eleştirisidir.

Metafizik düşünce ile modern düşünce arasındaki süreklilik ilişkisi bağlamında düşünüldüğünde, eşitlik düşüncesinin ya da eşit haklar kavramının üç kaynağa dayandığını söylemek mümkündür: İlki, Tanrı karşısında ruhların eşitliği fikri; ikincisi, bilimsel rasyonalizmin evrenseli anlama konusunda bütün insanlarda var olduğunu varsaydığı ortak kapasite ya da bilimsel özne kavramı; üçüncüsü ise, modern düşüncenin birleşik, taşıyıcı, kapalı, metafiziksel benlik modeli. Bu üç kaynak birlikte fiziksel, kültürel ve performatif farklılıkların olumsal alanını aşan evrensel bir insan tasavvurunu belirgin hale getirerek, eşitlik düşüncesi ve eşit haklar kavramı için bir zemin oluşturmuştur.¹⁵ İnsan idesi ve liberal eşitlik ideali arasındaki söz konusu ilişki, Stirner tarafından da dile getirilmiştir. Stirner'e göre, liberalizmin insanların eşitliği ilkesinin arkasında, insanın bizatihi somut, tikel bir varlık olarak değil, tür olarak düşünülmeye başlanmıştır. Stirner Hıristiyanlık ile liberalizm arasındaki süreklilik

¹⁴ Fuat E. Keyman, “Demokrasi, Topluluk ve Fark: Türkiye’de Liberalizm Tartışmasına Kuramsal Bir Katkı”, *Türkiye ve Liberal Demokrasi*, Alfa Kitabevi, İstanbul 2000, s. 87.

¹⁵ Hatab, a.g.e., s. 57.

ilişkisinin altını çizerek, bir liberalin bir Hıristiyan ile aynı döngü içerisinde düşündüğüne işaret eder. Buna göre, bir insanın değeri, onun somut, tikel, olumsal, biricik ve gerçek *egosundan* değil, tıpkı Hıristiyan ruhunun bir kişide ikamet etmesinin, o kişiyi Hıristiyan yapması gibi, o insanda ikamet eden insanlığın özünden kaynaklanır. Söz konusu öz, bütün insanların ötesinde, onlara eşit uzaklıkta, olması gereken, ideal ve tümel bir kategori olarak düşünüldüğü için, gerçekte bütün insanlar eşit kabul edilir.¹⁶ Stirner'in, liberalizmin eşit haklar kavramına karşı çıkışının temel nedeni, onun, sahte bütünlük fikrine müracaat ederek *egonun*, biricikliğini ve gerçekliğini yadsımasıdır. Stirner'in ifadesiyle, "benim hakkım olarak adlandırdığım şey, artık hiçbir şekilde hak değildir. (Çünkü hak yalnızca bir 'ruh' [doğa, insanlık, Tanrı vb.] tarafından bağışlanır.) O yalnızca benim gücümle sahip olduğum bir şeydir. Hak benim üzerinde mutlak bir şeydir ve yüksek bir şeyde varolur. Güç ise, yalnızca bende var olur."¹⁷

Kuşkusuz, liberal hak kavramının, hakkı bireyin performansından, gücünden, ilişkiselliğinden ve eylemlerinden ayırıcı işlevi, yani nihilistik mahiyeti, Nietzsche'nin eleştirilerinin de temel konusunu oluşturur. Nietzsche eşitliği, eşit haklar kuramında ifadesini bulan belirli bir olgusal benzerlik olarak tanımlar ve eşitliğin temelde bir çöküş olduğuna işaret eder. Çünkü Nietzsche'ye göre eşitlik, onun, her güçlü çağın karakteristiği olarak gördüğü ve "insan ile insan, sınıf ile sınıf arasındaki uçurum, tiplerin çokluğu, kendi olma ve ayağı kalkma istenci" olarak tanımladığı *mesafe pathosunun* ortadan kalkması anlamına gelmektedir.¹⁸ Nietzscheci perspektifte eşitlik, hayatın çokyüzlülüğünün, farklılıklarının yadsınmasına, gerçek anlamda bireyleşmenin törpülenmesine hizmet eden içi boş bir idealdir.¹⁹ Nietzsche, bu fonksiyonu göz önüne alındığında, eşitlik idealinin, nihai zaferine eşit haklar doktrini ile birlikte, modern dönemde ulaştığı kanaatindedir. Nietzsche için bu, tam da *sürü ahlâkının* güvenli, tehlikesiz, konforlu bir yaşam tarzının²⁰ ve yaşamın düşüşünü sembolize eden bir insan tipinin, uğrunda mücadele verebileceği hiçbir değeri bulunmayan, yalnızca mutluluk ve rahatının derdinde olan son insanın²¹ bir zaferidir. Bu noktada, insanların eşit haklara sahip olduklarına ve birbirlerinin haklarına saygı göstermeleri gerektiğine inanan liberal bireyin, Nietzsche'nin '*üstün insan*'a giden yolda son engel olarak gördüğü '*son insan*'a tekabül ettiğini söyleyebiliriz.

¹⁶ Max Stirner, *Ego and His Own*, Çeviren: Steven T. Byington, Benj. R. Tucker Publisher, New York 1907, ss. 225, 228, 229.

¹⁷ A. g. e., s. 275.

¹⁸ Nietzsche, Friedrich, *Putların Alacakaranlığı*, Çeviren: Hüseyin Kaytan, Akyüz Yayınları, İstanbul 1991, s. 72.

¹⁹ Warren, a. g. e., s. 69.

²⁰ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 47.

²¹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çeviren: A. Turan Oflazoğlu, Asa Kitabevi, Bursa 1999, s. 34.

c) Özgürlük Kavramı Eleştirisi

Liberalizmde özgürlük politik olarak; devletçe garanti altına alınmış bireysel hakların korunması ve bireysel çıkarların takip edilmesi anlamlarıyla düşünülür. Politik özgürlüğün felsefi olarak gerekçelendirilmesin veya haklılaştırılmasında ise, modern insan doğası tasarımına (özne kavramına) müracaat edilir. Buna göre bütün insanlar ortak bir şeyi; bireysel öznelerin kendisinde temellendiği, kendi üzerine düşünebilen bir bilinci paylaşırlar. Her birey, üzerinde düşünüldüğünde keşfedilebilen ve amaca/akla uygun eylem ile gerçekleştirilebilen, tanımlanabilir bir doğaya ve ihtiyaçlar düzenine sahiptir. Bu noktadan hareketle liberaller, benlikteki herhangi bir çatışmanın akla müracaat edilerek giderilebileceğini ve eğer dışarıdan bir zorlama yoksa insanın mutlu olabileceğini iddia etmişler ve politik özgürlüğü, yani dışsal bir baskının olmaması durumunu insan mutluluğunun temel koşulu olarak görmüşlerdir.²²

Bu özgürlük anlayışı, özgürlük ile güç arasında bir karşıtlık ilişkisinin bulunduğunu varsayar. Liberaller için güç, negatif bir anlam içeriğine sahiptir ve kişi, dışındaki gücün sınırlandırılması ölçüsünde özgürdür. Akıl ile özgürlük arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğunu kabul eden liberallere göre, güç, irrasyonel olana işaret eder. Bu nedenle liberaller Nietzsche'nin felsefesini akıl, özgürlük ve insaniliğin içsel bağlantısını reddettiği gerekçesiyle, felsefi irrasyonalizmin bir biçimi olarak görmüşlerdir.²³ Kuşkusuz güce yönelik bir liberal eleştiri, özgürlük-güç dikotomisi kabul edildiğinde anlamlı olabilir. Oysa Nietzscheci perspektif söz konusu olduğunda, liberalizmin özgürlük kavramını eleştiri konusu haline getiren şey, tam da söz konusu dikotomidir.

Nietzsche için doğru özgürlük, *Güç İstemi*'ni aşındıran ve insanı sürü hayvanına indirgeyen liberal özgürlük anlayışı değil, kişinin kendini amaçlarına adayabilmesi, kendi sorumluluğunu kendi elinde tutabilmesidir. Özgürlük istemin, baskı altında mücadele, tehlikeli bir yaşam, kişinin kendisi ve kendi dışındaki koşullar ile yürüttüğü savaş ile şekillenen pozitif gücüdür.²⁴ Bu nedenle doğru özgürlük, Nietzsche'ye göre, liberallerin iddia ettiği gibi, kişilerin üzerinde herhangi bir dışsal baskının olmaması ile değil, tam tersine üstesinden gelinmesi gereken direnç ile ölçülür.²⁵

Liberal özgürlük anlayışı, Nietzsche açısından, yalnızca güç ilişkilerinden uzak kurgusal bir eylem alanını varsaydığı için değil, aynı zamanda özgürlüğün teminatı olarak akla atfettiği önem nedeniyle de sorunludur. Zira akıl, standardize edici ve normalleştirici işleyişi nedeniyle Nietzscheci anlamda, bireyin, kişinin kendini yaratmasının, bireyin biricikliğinin karşısında bir engel olarak durur.²⁶ Fakat bu, Nietzsche'nin, yaratıcı tipin özgürlüğünü, mevcut yapılardan ve zorlamalardan azade olmak şeklinde düşündüğü anlamına gelmez. Tersine Nietzsche, özgür insanın her

²² Hatab, a.g.e., s. 31.

²³ David Owen, *Nietzsche, Politics and Modernity*, Sage Publication, London 1995, s. 42.

²⁴ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 73.

²⁵ Detwiler, a.g.e., s. 95.

²⁶ Hatab, a.g.e., s. 141.

bakımdan içinde yaşadığı koşullara değil, kendine tabi olmak isteyeceğini, sürekli olarak yerleşik düzenle mücadele içerisinde olması gerektiğini düşünür.²⁷

Son olarak Nietzsche'nin, özgürlüğü; kişinin kendini yaratması, kendinin üstesinden gelmesi, gücü kendi üzerinde işletmesi anlamlarıyla düşündüğü dikkate alındığında, negatif özgürlük anlayışının, bireyin dışındaki faktörler üzerinde odaklanırken, bireysel eylemin kararlaştırılmasında ve gerçekleştirilmesinde içsel faktörleri yeterince dikkate almamış olması da, Nietzscheci bir perspektif bakımından sorundur.

d) Düalizm Eleştirisi

Nietzsche'nin, metafizik düşüncenin düalist karakterine yönelik eleştirilerinden hareketle bir liberalizm eleştirisi, kuşkusuz onun, liberalizmin özne, hak ve özgürlük kavramlarına yönelik eleştirileriyle kıyaslandığında daha dolaylı olacaktır. Fakat liberal politik düşünce içindeki dikotomilerin (düalitelere), politika alanını daraltıcı ve nihilistik bir politik yaşamı besleyici fonksiyonları dikkate alındığında, bize göre bu eleştiri en az diğerleri kadar, belki de onlardan daha önemlidir.

Düalist karakter, metafizik düşüncenin farklı biçimlerinde karşılığını bulabileceğimiz varlık-oluş, ruh-beden, fail-fiil, sebep-sonuç, akıl-duygu, özne-nesne, numen-fenomen gibi dikotomik ayrımlarda kendini gösterir. Bu dikotomiler iki önemli ortak özelliğe sahiptir: İlki, dikotominin her bir ögesine, onları diğerlerinden farklı kılabilecek özsel nitelikler atfedilmesidir (özcülük). İkincisi ise, her dikotomide dikotominin öğeleri arasında hiyerarşik bir ilişkinin bulunmasıdır.

Nietzsche'nin düalizm eleştirisi, onun varlık-oluş, benlik-dünya, neden-sonuç, kendinde şey-görünüş dikotomilerine yönelik eleştirileri bağlamında şekillenir. Schutte'un da altını çizdiği gibi, Nietzsche'nin *ebedî dönüş* ve *güç istemi* teorileri, varoluşun bütününe akan bir enerji olarak yorumlayarak, söz konusu dikotomilerin içerdiği kutuplar arasındaki uçurumu kapatmaya çabılır.²⁸

Güç istemi teorisiyle ilgili olarak düşünüldüğünde, bütün dikotomilerin, varlık biçimindeki bir mevcudiyete duyulan ihtiyaçtan, bu ihtiyacın da insanın geçici varoluşu kontrol etme konusundaki yetersizlik hissinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bu anlamda belirli bir tutumluluğu ve güvenliği tesis eden varlık kavramına bağlı olarak türetilen özne, istem, neden, numen, gerçek dünya ve ruh gibi kategoriler, karşıtlarının yadsınması dolayısıyla, kişinin gelip geçici olan şey karşısındaki güçsüzlük hissini telâfi edici bir mekanizma işlevi görürler.²⁹ Nietzsche'ye göre, bütün dikotomiler benliğin düşünce, arzu ve eylemlerinden bağımsız olarak tesis edilmiş bir töz olduğuna ilişkin inancın, dış dünyaya yansıtılmasından ibaret olduğundan, öznenin etki yaratan bir şey değil, bir kurgu olduğu idrak edildiğinde şu hususlar da kendiliğinden açığa

²⁷ Nietzsche, *Tan Kızıllığı*, Çeviren: Hüseyin Salihoğlu-Ümit Özdağ, İmge Kitabevi, Ankara 1997, s. 16.

²⁸ Ofelia Schutte, *Beyond Nihilism: Nietzsche Without Masks*, The University of Chicago Press, Chicago 1984, s. 39.

²⁹ A.g.e., s. 42.

çıkacaktır: Şayet etkin bir özneye inanılmazsa, şeylerin etkin gerçekliğine olan inanç ve bunun bir sonucu olarak da fenomenler arasında var olduğunu düşündüğümüz sebep-sonuç ilişkisi de ortadan kalkacaktır. Özne bir kurgu olarak nitelendiğinde, kendinde şey-görünüş ayrımı da savunulamaz bir hal alacaktır. Zira etkin bir özne kavramı terk edildiğinde, öznenin kendisi üzerinde etkili olduğu nesnenin de terk edilmesi kaçınılmazdır. Özne ve nesne kavramlarının terk edilmesiyle de, töz kavramı ve onun değişik türevleri olan madde, ruh ve diğer koşulsuz kendilikler de terk edilecektir.³⁰

Yukarıdaki belirlemeler ışığında, genel olarak metafizik düşüncenin, özel olarak da liberalizmin düalist karakterinin iki nedenden dolayı Nietzscheci perspektif bakımından eleştiri konusu olabileceğini söylemek mümkündür:

1- Bütün dikotomiler, her bir ögeye özsel nitelikler atfedildiği için, yani her bir öge birer kendilik olarak tasavvur edildiği için yaşamın varoluşsal sürekliliğini kesintiye uğratar. Bu anlamda bütün dikotomiler oluşun ve her şeyin ilişkisel olduğu gerçeğinin yadsınması sonucunu doğurur. Liberalizm bağlamında düşünüldüğünde, devlet-sivil toplum, özel alan-kamusal alan, güç-özgürlük, birey-toplum gibi dikotomilerde her öge, mahiyeti yaşamdan bağımsız olarak belirlenmiş varlık olarak kabul edildiği ölçüde, söz konusu ögeler arasındaki ilişkiler ve her ögenin mahiyetinin değişebilirliği gözden kaçırılacaktır. Örneğin, birey, topluma göre öncelikli, varlığı toplumdan bağımsız bir kategori olarak düşünüldüğü ölçüde, bireyin mahiyetinin toplumsal ilişkilerce belirlendiği gerçeği görülemeyecektir. Aynı şekilde, devletin toplumdaki bağımsız, toplumdaki bütün çıkarlara eşit uzaklıktaki nesnel bir varlık olarak kabul edilmesi, devletin toplumsal ilişkilerin bir ürünü olduğu ve toplumdaki güç ilişkilerinin devlette de yansımaları bulacağı hususunun göz ardı edilmesi sonucunu doğuracaktır.

2- Daha önce de işaret edildiği üzere, bütün dikotomilerde, dikotomiyi oluşturan ögeler arasında hiyerarşik bir ilişki söz konusudur. Bu nedenle dikotomiler toplumdaki güç ilişkilerini meşrulaştırıcı bir işlev görürler. Batı kültür ve düşünce tarihi dikkate alındığında, Nietzsche'ye göre, oluş karşısında varlığın, madde karşısında ruhun, bu dünya karşısında öte dünyanın yüceltilmesi belirli bir yaşam tarzını ve bu yaşam tarzının dünya yorumunu destekleyici bir hizmet görmüş ve böylece belirli bir insan tipinin (sürü insanının) hakimiyetine aracılık etmiştir. Söz konusu dünya yorumu, yani Platoncu-Hıristiyan dünya yorumu, farklı yaşam tarzlarını dışlayıcı mahiyeti medeniyle nihilistiktir ve bu nedenle de Nietzscheci perspektif bakımından sorunludur. Kuşkusuz aynı sorun, toplumsal güç ilişkilerini ve bu ilişkiler çerçevesinde hakim bir konum kazanmış olan yaşam tarzlarını meşrulaştırıcı işlevlere sahip dikotomileri barındırdığı ölçüde, liberalizmin de bir sorunudur. Kamu-özel ayrımı bu işleve sahip dikotomilerin tipik örneği olarak görülebilir. Liberal politik düşüncede kamusal alan, kişilerin tüm farklı iyi anlayışlarını ve bu iyi anlayışlarını içeren kimliklerini özel alanda bırakarak nötr vatandaşlık kimliğiyle politik katılımlarını gerçekleştirdikleri alan olarak düşünülür. Kamusal alan özel alandaki farklılıkların bir arada yaşamasını mümkün

³⁰ Nietzsche, *The Will to Power*, Çeviren: Walter and R. J. Hollingdale, Random House, New York 1967, ss. 297-298.

kılan, herhangi bir iyi anlayışından bağımsız nötr kurallar anlamında ortak olana işaret eder ve bu kuralların işletilmesi anlamında politika da nötr bir faaliyet olarak telakki edilir.³¹ Nietzscheci perspektifle değerlendirildiğinde, kamusal alan-özel alan dikotomisinin, gerçekte belirli bir yaşam tarzının lehine olan "kamusal kurallar"a nesnellik vasfı yükleyerek toplumsal yaşamdaki mevcut güç ilişkilerini meşrulaştırdığı ve aslında farklı kimliklerin varlığının kurucu unsuru olan politikayı, standardize edici vatandaşlık kimliğiyle sınırlandırarak politika alanını, yani farklı kimliklerin varlık alanını daralttığı için nihilistik bir politik yaşamı beslediği söylenebilir.

II- NIETZSCHE VE NİHİLİSTİK OLMAYAN BİR DEMOKRASİ

Bir bütün olarak ele alındığında, Nietzsche'nin liberalizme yönelik eleştirilerinin odak noktasını nihilizm sorununun oluşturduğunu söylemek mümkündür. Nihilizm; hem oluşun, farklılığın ve yaşamın dinamik birliğinin yadsınmasına, yani nihilistik mahiyete, hem de söz konusu nihilistik mahiyetin açığa çıkmasının bir sonucu olarak mevcut değerler sisteminin hâlihazırdaki yaşamı anlamlı kılabilme işlevini yitirmesiyle baş gösteren krize işaret eden anlamlarıyla günümüz liberal demokrasilerinin temel sorunudur. Bu durumda Nietzscheci perspektife uygun düşen alternatif bir demokrasi anlayışının, bir yandan yaşamı, oluşu ve farklılıkları onaylayıcı bir mahiyete sahip olması gerekirken, diğer yandan da mevcut krizin üstesinden gelebilmeyi mümkün kılan yaşamı zenginleştirici yeni değerler sunabilmesi gerekmektedir. Kuşkusuz bu gerekliliklerin yerine getirilmesi, söz konusu demokrasi anlayışının metafiziksel olmayan bir ontoloji, epistemoloji ve etikten beslenebilmesine bağlıdır. Bu noktada Nietzsche'nin; güç felsefesi, perspektival hakikat anlayışı ve plüralist etiği ile, nihilistik olmayan bir demokrasinin ihtiyaç duyduğu ontolojik, epistemolojik ve etik referansları sağladığını söyleyebiliriz.

İnsan ilişkileri bağlamında düşünüldüğünde, Nietzsche'nin güç kavramlaştırmasının iki anlam içeriğine sahip olduğu söylenebilir: İlki; otonomi, fırsat ve benliğin dönüştürülmesi anlamlarını içeren bir şey için güç. İkincisi ise; hâkimiyet ve diğerlerini kontrol altında tutma anlamlarını içeren bir şey üzerinde güç. Nietzsche'nin çalışmalarının politik anlamını anlamak bakımından bu ayrım oldukça önemlidir. Örneğin Rorty, Nietzsche'nin bir politik düşünür olmadığını iddia ederken gücü ilk anlamıyla, yani kişinin kendini yaratması anlamıyla ele almış ve özel alan-kamusal alan dikotomisi temelinde güç ilişkilerinin dışında bir kamu kültürünün varolabileceğini kabul ederek gücün ikinci anlamını ihmal etmiştir.³² Buna karşın Conway'in de işaret ettiği gibi, Nietzsche, şüphe götürmez bir biçimde sağlıklı bir kendini yaratmanın asla tam anlamıyla özel olamayacağı konusunda ısrarlıdır. Sağlıklı bir kendini yaratma daima diyonizyan olanın aşırılığını ve fazlalığını içerir ve bu taşma Rorty'nin, kamusal-

³¹ Şeyla Benhabib, (1999), *Modernizm, Evrensellik ve Birey*, Çeviren: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1999, s. 140.

³² Owen, *a.g.e.*, s. 133.

özel ayrımını geçersiz hale getirir.³³ Gerçekten de Nietzsche'nin agonistik ve ilişkisel benlik modeli ve bu benlik modelinin bir sonucu olarak atomistik bireyciliği reddi dikkate alındığında, Nietzsche için kendini ifade etmenin her biçiminin dokunulmaması bir dünya bırakmayacağı, ötekini mutlaka etkileyeceği ortadadır.³⁴ *Güç isteminin* yalnızca ilk anlamıyla sınırlandırılmayacağı, ikinci anlamının da önemli olduğu ve her iki anlamının da birbirleriyle ilişkisi bağlamında düşünülmesi gerektiği yönündeki bu tespit, Nietzsche'nin güç felsefesinin politik açılımlarını, özgül olarak da, Nietzscheci bir demokrasi yaklaşımını anlamak bakımından son derece önemlidir.

Eğer her şey etkilerin bir toplamı ise ve herhangi bir şey ancak güç ilişkilerinin olumsuzluğu içerisinde varolabiliyorsa, her şey politik olacak ve politika, politik eylem, bireylerin ve kimliklerin varlığının kurucu bir unsuru haline gelecektir. Tabii ki birey, hak ve özgürlük kavramları da, anlamlarını böyle bir ontolojiye bağlı olarak yeniden kazanacaktır. Liberalizmin soyut, tarihdışı ve atomistik birey anlayışının yerini, somut, tarihsel ve ilişkisel, yani sürekli oluş halindeki bir birey anlayışı; liberalizmin evrensel insan ideasına bağlı olarak tasavvur ettiği ve insan hakkındaki kesin hakikatlerden kaynaklanan, bireyin mülkiyetindeki doğal bir şey olarak kabul ettiği metafiziksel hak kavramının yerini, bir politik kültür içerisinde ilişkilerin ve insanların performanslarının bir sonucu olarak kabul görmüş olan pratik ve fonksiyonel ilişkiler anlamındaki hak anlayışı ve nihayetinde liberalizmin dışsal baskıya karşı korunmuş olmayı ifade eden negatif özgürlük anlayışının yerini ise, kişinin her türlü içsel ve dışsal baskı karşısında mücadele etmesi, kendini yaratması ve varlığını ifşâ etmesi anlamlarını içeren ontolojik bir özgürlük anlayışı alacaktır.

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız politika, birey, hak ve özgürlük anlayışları temelinde düşünüldüğünde, Nietzsche'nin *güç felsefesinin* demokratik politika bakımından açılımını "agonistik demokrasi" olarak adlandırabiliriz. Nietzsche'nin tartışmalarında Grek 'agon'u dağıtıcı içgüdülerin eğitime ve yönlendirilmesine hizmet eder.³⁵ Buradaki mücadele ötekini yok edilmesine değil, rekabet içinde yeteneğin ve performansın test edilmesine yönelik belirli bir düzeni olan mücadeledir.³⁶ Nietzsche mükemmelliğin zuhur etmesi anlamında, *agonun* politik amaçlarını kabul etmesine karşın, agonistik ruh ve demokratik pratik arasındaki ilişki hususunda bir şey söylememiştir. Fakat bu demokratik pratiğin agonistik bir izahının yapılamayacağı anlamına gelmez. Hatab'a göre³⁷, agonistik demokraside politik yargılar önceden yönlendirilemediği gibi dikte de edilemez. Politik yargılar politik aktörlerin mücadelelerine bağlı olarak şekillenir. Demokratik süreç içerisinde bir görüş kazanırken, diğeri kaybeder. Sonuçlar yönetimin gücü ile teminat altına alınır.

³³ Daniel Conway, *Nietzsche and The Political*, Routledge, London and New York 1997, s. 129.

³⁴ Hatab, *a.g.e.*, 50.

³⁵ Nietzsche, "Homeros'un Yarışı", *Yazılmamış Beş Kitap İçin Beş Önsöz*, Çeviren: Gürsel Aytac, Say Yayınları, İstanbul 2003, s. 40.

³⁶ Nietzsche, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, Çeviren: Nusret Hızır, Kabalcı Yayınları, İstanbul 1992, ss. 38-39.

³⁷ Hatab, *a.g.e.*, ss. 62-63.

olup, kendisine dikte edilmeye çalışılan iyi ve kötü kategorilerinin ötesindedir.⁴³ Eğer her şey oluştan ibaret ise, benliğimiz de eylemlerimizden ibaret olacak ve fâil ile fiil birbirinden ayırlamayacaktır. Bir süreç, bir etkiler toplamı olan benliğimiz, eylemlerimize bağlı olarak değişime açık olacağından, farklı benlik rejimleri, yani farklı etik anlayışları da mümkün hale gelecektir.

Kuşkusuz Nietzsche'nin, *onaylamayı* (affirmation), kendi düşüncelerinin belirgin özelliği olarak öne çıkarması ve *amor fati*'yi (kader sevgisi), *üstün insanın* karakteri olarak nitelemek suretiyle yüceltmesi⁴⁴, onun, tek amacı mutluluğunu maksimize etmek olan ve acı getireceği korkusuyla her türlü mücadeleden kaçınan *son insanın* konformizmini tasvip ettiği anlamına gelmez. Nietzsche için onaylama bir *telosa*, bir faydaya ya da elde edilip tüketilebilecek bir sonuca değil, bir sürece işaret eder. Onaylamanın, yaşamın her anında test edilmesinin gerekliliği, kişinin kendisi ile mücadelesini de beraberinde getirecektir.⁴⁵ Çünkü *ebedi dönüş imperatifince* (buyruğunca) kişinin kendisini onaylaması, bulunduğu halin, ebediyen tekrar etmesini arzuladığı hal olmasına, bu ise, kişinin sürekli olarak gücünü kendi üzerinde işleterek bulunduğu halin üstesinden gelme mücadelesi içerisinde olmasına bağlıdır.

Onaylama ve mücadele kavramlarının birlikteliği dikkate alındığında, Nietzsche'nin etik çoğulculuğunun, agonistik demokrasi bakımından, ötekini tolere etmekten daha fazla bir şeyi imâ ettiğini söyleyebiliriz. Öteki, bizim ihtiyaç duyduğumuz bir şeydir de. Bu, oluşun masumiyetine işaret eden ebedî dönüş kavramının derin anlamını da açığa çıkarır. Olayların tekrarını istemek, yaşamın sınırlı koşullarını onaylama kapasitemizin bir ifadesidir. Fakat bu, sadece soyut anlamda bir onaylama olmamalıdır. Onaylamanın doğru testi, ötekimizin tekrar etmesini istemekle yüzleştirmizde söz konusu olabilir. Kuşkusuz ebedî tekrarı istemek, yukarıda da işaret edildiği üzere, teslim olduğumuz, her şeyi tasvip ettiğimiz anlamına gelmez. Zira ebedî tekrar içerisinde öteki de ebedî karşıtım olarak kalacak ve benim onu onaylamam da bir rakibin varlığını onaylama şeklinde olacaktır.⁴⁶

ABSTRACT

NIETZSCHE'S IMPORTANCE WITH RESPECT TO THE IDEA OF DEMOCRACY

Nietzsche is not a typical political philosopher. Nevertheless, Nietzsche is an important philosopher for understanding the problems of modern political thought. Nietzsche considers that modern political thought is a part of traditional metaphysical thought. Modern political thought, like metaphysical thought, is nihilistic in character. According to Nietzsche, although they are very different from each other, their essence is rooted in democratic spirit. Therefore, Nietzsche's critique of democracy is important

⁴³ Nietzsche, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, s. 43.

⁴⁴ Nietzsche, *Ecce Homo*, Çeviren: Can Alkor, Say Yayınları, İstanbul 1997, s. 55.

⁴⁵ Thiele, *a.g.e.*, s. 204.

⁴⁶ Hatab, *a.g.e.*, s. 158.

as he thinks that democracy is a political form of slave morality that denies life. Nietzsche also criticizes liberal democracy that is a special form of democracy and common in our time. Like democracy, liberal democracy has a nihilistic character. The notions of "individual", "right" and "freedom" that belong to liberalism are fictional and serve reactive powers that deny life. The importance of Nietzsche's thought is not limited his critiques. Nietzsche's thoughts are useful for a form of democracy that does not include the problems of liberal democracy. Nietzsche's conceptions of "power", "the view of perspectival truth" and "affirmative ethics" are important at this point. They can help to establish a non-nihilistic form of democracy.

KEY WORDS: Nietzsche, Nihilism, Democracy, Liberalism, Metaphysical Thought, Modern Political Thought

KAYNAKÇA

Bruce Detwiler, *Friedrich Nietzsche and The Politics of Aristocratic Radicalism*, The University of Chicago Press Chicago and London 1990.

Daniel Conway, *Nietzsche and The Political*, Routledge, London and New York 1997.

David Owen, *Nietzsche, Politics and Modernity*, Sage Publication, London 1995.

Fredrick Apell, *Nietzsche Contra Democracy*, Cornell University Press, Ithaca and London 1999.

Fuat E. Keyman, "Demokrasi, Topluluk ve Fark: Türkiye'de Liberalizm Tartışmasına Kuramsal Bir Katkı", *Türkiye ve Liberal Demokrasi*, Alfa Kitabevi, İstanbul 2000.

Gilles Deleuze, *Nietzsche and Philosophy*, Çeviren: Hugh Tomlinson, The Athlone Press, New York 1989.

Heidegger, *Metafizik Nedir?* Çeviren: Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 1991.

Lawrence, J. Hatab, *A Nietzschean Defense of Democracy*, Open Court Publishing Company, Chicago 1995.

Leslie Poul Thiele, *Friedrich Nietzsche and The Politics of The Soul*, Princeton University Press, New Jarsey 1990.

Mark Warren, *Nietzsche and Political Thought*, The MIT Press, Cambridge and London 1991.

Max Stirner, *Ego and His Own*, Çeviren: Steven T. Byington, Benj. R. Tucker Publisher, New York 1907.

Nietzsche, "Homeros'un Yarışı", *Yazılmamış Beş Kitap İçin Beş Önsöz*, Çeviren: Gürsel Aytaç, Say Yayınları, İstanbul 2003.

Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çeviren: A. Turan Oflazoğlu, Asa Kitabevi, Bursa 1999.

Nietzsche, *Ecce Homo*, Çeviren: Can Alkor, Say Yayınları, İstanbul 1997.

Nietzsche, Friedrich, *Putların Alacakaranlığı*, Çeviren: Hüseyin Kaytan, Akyüz Yayınları, İstanbul 1991.

- Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çeviren: Ahmet İnam, Gündoğan Yayınları, Ankara 1997.
- Nietzsche, *Soykütüğü*, Çeviren: Ahmet İnam, Gündoğan Yayınları, Ankara 1998.
- Nietzsche, *Tan Kızılığı*, Çeviren: Hüseyin Salihoğlu-Ümit Özdağ, İmge Kitabevi, Ankara 1997.
- Nietzsche, *The Will to Power*, Çeviren: Walter and R. J. Hollingdale, Random House, New York 1967.
- Nietzsche, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, Çeviren: Nusret Hızır, Kabalıcı Yayınları, İstanbul 1992.
- Ofelia Schutte, *Beyond Nihilism: Nietzsche Without Masks*, The University of Chicago Press, Chicago 1984.
- Şeyla Benhabib, *Modernizm, Evrensellik ve Birey*, Çeviren: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1999.
- Thomas L. Pangle, "Nihilism and Modern Democracy in the Thought of Nietzsche" *The Crisis of Liberal Democracy*, Derleyen: Deutsch, Kenneth L., Soffer, Walter, State of New York Press, Albany 1987.
- Warner, J. Dannhauser, "Friedrich Nietzsche", *The History of Political Philosophy*, Derleyen: Leo Strauss and Joseph Cropsey, The University of Chicago Press, London 1987.
- William E. Connolly, *Kimlik ve Farklılık*, Çeviren: Fermâ Lekesizalın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1995.